

Η πολιτική εκμετάλλευση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων. Το ακραίο παράδειγμα του Κύλωνα του Αθηναίου

της Κωνσταντίνας Γογγάκη*

Η προσπάθεια «ηθικοποίησης» της ολυμπιακής νίκης κατά την αρχαιότητα, από μια κοινωνία που για πρώτη φορά θέτει όρους ηθικής λειτουργίας των θεσμών, δεν στέφθηκε πάντα με επιτυχία. Η πολιτική εκμετάλλευση της νίκης στους Ολυμπιακούς και στους άλλους πανελλήνιους αγώνες προκύπτει ως φυσική συνέπεια της σχετικής αναποτελεσματικότητας της κοινωνίας κατά την περίοδο της διαμόρφωσής της στον τομέα αυτό. Η για πολιτικούς λόγους εκμετάλλευση της ολυμπιακής επιτυχίας αποτελεί ως εκ τούτου την έκταση της συγκεκριμένης λειτουργίας μιας κοινωνίας που το πρώτιστο πολιτικό της κύτταρο είναι η «πόλη»¹, καθώς η νίκη «υφαρπάζεται» από τα χέρια του μεμονωμένου νικητή για να αναχθεί σε καθολική νίκη της πόλης του.

Η εποχή αυτή καθορίζεται από τη γένεση της πόλης-κράτους. Και όπως ακριβώς το άτομο δεν ανήκει στον εαυτό του αλλά στην πόλη που το ανέθρεψε², έτσι και η ολυμπιακή νίκη δεν ανήκει στον αθλητή, αλλά στην πατρίδα του, και υπό αυτή την έννοια τη νίκη στους μεγάλους πανελλήνιους αγώνες οικειοποιείται η πόλη του Ολυμπιονίκη. Το φαινόμενο αυτό, αναμενόμενο σε μια περίοδο δημιουργίας του πολιτικού σχήματος της πόλης-κράτους, εκδηλώνεται με ιδιαίτερες εντάσεις μεταξύ των πόλεων, οι οποίες οδηγούνται ακόμη και σε πολεμικές αναμετρήσεις προκειμένου να αξιοποιήσουν τον σημαντικό παράγοντα «Αγώνες», που με τη σειρά του θα μεγιστοποιήσει την ισχύ τους. Εκτός από τις μεγάλες αντιπαλότητες μεταξύ των πόλεων, η χρησιμοποίηση της ολυμπιακής νίκης για την επίτευξη πολιτικών στόχων εντοπίζεται επίσης και σε περιπτώσεις που υποδηλώνουν με σαφήνεια την εξάρτηση της νίκης από τους ισχύοντες κανόνες ηθικής και συμπεριφοράς.

Η πολιτική εκμετάλλευση των Ολυμπιακών Αγώνων εκδηλώνεται καταρχήν με έντονο ανταγωνισμό ανάμεσα στις πόλεις-κράτη, που αφορά την οργάνωση και τον έλεγχο των αγώνων³. Γνωστότερη ίσως είναι η μεγάλης χρονικής διάρκειας αντιδικία μεταξύ των Ηλείων και των κατοίκων της Πίσας για τη διοίκηση των αγώνων, όπου οι Πισαίοι, συμμαχώντας με τον «χειρότερο από τους τυράννους» Αργείο Φειδωνα, πέτυχαν την με ένοπλα μέσα διαρπαγή της προεδρίας των αγώνων⁴. Γνωστές είναι και οι ανολυμπιάδες (τα Ολύμπια τα οποία δεν αναγράφονται στον κατάλογο των Ολυμπιάδων) που διεξήγαγαν

αντί των Ηλείων οι Πισαίοι, συγκεντρώνοντας στρατό από τους γειτονικούς λαούς, και οι Αρκάδες⁵. Οι πόλεμοι των Πισαίων και των συμμάχων τους για τη διεύθυνση των αγώνων συνεχίστηκαν με την ίδια ένταση και στις επόμενες Ολυμπιάδες, ώσπου οι Ηλείοι πέτυχαν την ολοσχερή καταστροφή των κατοίκων της Πίσας αναλαμβάνοντας εκ νέου τον έλεγχο των αγώνων⁶.

Οι προστριβές για την απόσπαση της εξουσίας των αθλητικών αγώνων αντικατοπτρίζουν την πολιτική ανάγκη κάθε νεοσύστατου «κράτους» να υπερισχύσει του αντιπάλου του. Ταυτόχρονα, όμως, αναδεικνύεται και η ύψιστη σημασία που αποδίδουν οι πόλεις στην ολυμπιακή νίκη, ως εκφραστή της αξίας και ως κήρυκα της φήμης τους. Ωστόσο, η εκμετάλλευση της αγωνιστικής νίκης ενισχύεται και από την επιθυμία –έστω και περιορισμένου αριθμού– αθλητών να χρησιμοποιήσουν την ολυμπιακή επιτυχία προς ίδιον πολιτικό όφελος. Έτσι, εκτός από τις αψιμαχίες μεταξύ των πόλεων, ο διακαής πόθος Ολυμπιονικών να καρπωθούν πολιτικά τα οφέλη μίας νίκης οδηγεί ενίοτε σε αχαλινωτες προσωπικές επιδιώξεις. Η διεκδίκηση της αθλητικής επιτυχίας, ως απόρροια της δίψας για προσωπική ωφέλεια, είναι ένα φαινόμενο που λειτουργεί χωρίς εξαίρεση, γι' αυτό παρατηρείται το ίδιο συχνά είτε σε έναν τύραννο και σε βασιλιά που επιθυμεί διακαώς τη διάκριση είτε σε έναν κοινό θνητό που επιδιώκει να ξεχωρίσει.

Ευγενείς, βασιλείς και τύραννοι έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους αγώνες και τους αθλητές, επιζητώντας –λόγω της δημοτικότητας των αγώνων– με ιδιαίτερο ζήλο την ολυμπιακή νίκη, όπως ο Μύρων, τύραννος της Σικυώνας, και ο Μεγακλής, από το σπουδαίο αθηναϊκό γένος των Αλκμεωνιδών⁷. Γνωστές είναι και οι διαμάχες του τυράννου Πεισίστρατου με τον γιο του Κύψελου, Μιλτιάδη, όταν ο τελευταίος αναδείχτηκε Ολυμπιονίκης σε αγώνα τεθρίππου και διεκδικούσε την εξουσία, αλλά και του Πεισίστρατου με τον γιο του πλούσιου Λυσαγόρα, Κίμωνα, όταν αυτός ευρισκόμενος στην εξορία συνέπεσε να νικήσει στο τέθριππο των Ολυμπιακών Αγώνων και αποκτώντας μεγάλη φήμη να θεωρηθεί πολιτικά επικίνδυνος αντίπαλος⁸.

Από την εκδήλωση ενδιαφέροντος των τυράννων για την ολυμπιακή νίκη, χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του Ιέρωνα, τυράννου των Συρακουσών, που πήρε

μέρος στην αρματοδρομία της Ολυμπίας κατά την πρώτη εικοσαετία του 5ου π.Χ. αιώνα, προκαλώντας το δημόσιο αίσθημα με την πολυτέλειά του⁹. Επίσης, του Διονύσιου, μεταγενέστερου τυράννου των Συρακουσών, ο οποίος συμμετείχε στην αρματοδρομία της Ολυμπίας προβαίνοντας παράλληλα σε μια επίδειξη ισχύος και πλούτου, που μάλιστα αποτέλεσε και την αφορμή για τον «Ολυμπιακό» λόγο που εκφώνησε ο Λυσίας στην Ολυμπία το 388 π.Χ. περίπου¹⁰. Ως μέσον για την προώθηση των πολιτικών του φιλοδοξιών αξιοποίησε και ο ωραίος Αλκιβιάδης τη νίκη του στην ιπποδρομία¹¹, επιβεβαιώνοντας ακόμη μία φορά την αντίληψη πως μέσω των ολυμπιακών νικών οι πλούσιοι άνδρες επιδιώκουν την επιβολή και την προβολή τους. Κάτι ανάλογο υποδηλώνεται και με τις συμμετοχές των βασιλέων, όπως ο βασιλιάς της Μακεδονίας Αρχέλαος, νικητής στους ιππικούς αγώνες της Ολυμπίας¹², και ο πατέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Φίλιππος, νικητής επίσης στις αρματοδρομίες¹³. Αν σε όλα αυτά προστεθεί και η επιδίωξη των πόλεων, με προσφορές και υποσχέσεις στους αθλητές, ή ακόμη και με πολιτογραφήσεις, να εξασφαλίσουν όσο το δυνατόν περισσότερες αθλητικές επιτυχίες, γίνεται κατανοητό πώς μετατράπηκε το Ιερό της Ολυμπίας σε πεδίο πολιτικών αντιπαραθέσεων ανάμεσα στις πόλεις.

Στο φαινόμενο της πολιτικής εκμετάλλευσης της αθλητικής νίκης ασκήθηκε ιδιαίτερη κριτική κατά την αρχαιότητα, καθώς υπάρχουν περιπτώσεις Ολυμπιονικών που μετά τη νίκη τους χάνουν τα μυαλά τους τόσο, ώστε να διεκδικούν την πολιτική εξουσία – ακόμη και την ίδια την τυραννία¹⁴. Το πιο χαρακτηριστικό ίσως παράδειγμα είναι του Αθηναίου Ολυμπιονίκη Κύλωνα. Ο Κύλων, ευγενικής καταγωγής και πολιτικά ισχυρός άνδρας ο ίδιος, επισημαίνει ο Θουκυδίδης¹⁵, είχε λάθει ως σύζυγο την κόρη του Θεαγένους, που ήταν τότε τύραννος των Μεγάρων. Ο γάμος αυτός, όπως ήταν φυσικό, ενίσχυε ακόμη περισσότερο την πολιτική ισχύ του Κύλωνα, ο οποίος μετά την ολυμπιακή του νίκη άρχισε να υπερηφανεύεται ή «καθάλησε το καλάμι» (λαϊκή έκφραση με την οποία θα απέδιδε κανείς τη σχετική φράση του Ηρόδοτου «*ἐπί τυραννίδι ἐκόμησε*»¹⁶) και, θεωρώντας τη νίκη του στο αγώνισμα του διαύλου¹⁷ ως πρόκριμα για την επιδίωξη ακραίων σκοπιμοτήτων, κατέλαβε την Ακρόπολη των Αθηνών, επιχειρώντας να γίνει ο ίδιος τύραννος της πόλης.

Πιο συγκεκριμένα, ο Κύλων προέβη στο παραπάνω εγχείρημα μετά από χρησμό που ζήτησε από το μαντείο των Δελφών. Ο θεός Απόλλων τον συμβούλεψε «*να καταλάβει την Ακρόπολη των Αθηνών κατά τη διάρκεια της μέγιστης γιορτής του Δία*». Εκείνος, αφού έλαβε

ενισχύσεις από τον τύραννο Θεαγένη και έπεισε και τους φίλους του να συνδράμουν, όταν έφτασε η γιορτή των Ολυμπιακών Αγώνων κατέλαβε την Ακρόπολη των Αθηνών, με σκοπό να γίνει τύραννος της πόλης, επειδή –ερμηνεύοντας το χρησμό του θεού– θεώρησε πως αυτή, δηλαδή των Ολυμπίων, ήταν η μέγιστη γιορτή του Δία και ιδιαίτερα μάλιστα για τον ίδιο, αφού είχε στεφθεί Ολυμπιονίκης¹⁸. Ο χρησμός, όμως, θα μπορούσε να υπονοεί άλλες γιορτές, όπως τη μεγάλη γιορτή Διάσια που γινόταν στην Αττική, και όχι αποκλειστικά τη γιορτή των Ολυμπίων.

Οι Αθηναίοι, όταν έμαθαν την απόπειρα του Κύλωνα, έσπευσαν από τους αγρούς αγριεμένοι εναντίον του και, αφού εγκαταστάθηκαν γύρω από την Ακρόπολη, πολιορκούσαν τον Ολυμπιονίκη και τους υποστηρικτές του. Καθώς, όμως, ο καιρός περνούσε, οι περισσότεροι Αθηναίοι επειδή βασανίζονταν από την άκαρπη πολιορκία έφυγαν, αναθέτοντας τη συνέχειά της στους εννέα άρχοντες, που είχαν τότε την ευθύνη της εξουσίας¹⁹. Οι πολιορκούμενοι, όμως, θρίσκονταν σε οικτρή κατάσταση, εξαιτίας της έλλειψης τροφής και νερού. Ο Κύλων και ο αδελφός του κατόρθωσαν τελικά να δραπετεύσουν, οι υπόλοιποι όμως, πιεζόμενοι από την πείνα σε έντονο βαθμό καθώς έχαναν ακόμη και τη ζωή τους, κατέφυγαν ως ικέτες στο θωμό της θεάς Αθηνάς που ήταν τοποθετημένος επάνω στην Ακρόπολη. Οι Αθηναίοι που είχαν αναλάβει την πολιορκία τους απέσπασαν από το θωμό, επειδή τους έβλεπαν να πεθαίνουν μέσα στο ιερό, με τον όρο ότι δεν θα τους κακοποιήσουν. Τελικά, όμως, μη τηρώντας την υπόσχεσή τους αυτή, αφού τους απομάκρυναν, τους σκότωσαν όλους²⁰.

Εξαιτίας του παραπάνω γεγονότος, εκείνοι οι οποίοι τους φόνευσαν, καθώς και οι απόγονοί τους, ονομάστηκαν «αφορισμένοι», «εναγείς», και εθεωρούντο μολυσμένοι και καταραμένοι από τη θεά. Τους αφορισμένους τους εκδίωξαν όχι μόνο οι ίδιοι οι Αθηναίοι, αλλά αργότερα και ο Κλεομένης, ο βασιλεύς των Λακεδαιμονίων, από κοινού με τους Αθηναίους, όταν βρίσκονταν σε εμφύλιο πόλεμο. Εκδιώχτηκαν μάλιστα με τον ίδιο ζήλο οι ζωντανοί, αλλά και οι πεθαμένοι, αφού τα οστά όσων από αυτούς είχαν πεθάνει τα ξέθαψαν και τα έριξαν έξω από την Αττική, θεωρώντας όλους αυτούς μίasma για τη θεά Αθηνά και την πόλη. Αυτό ήταν το αμάρτημα το οποίο ζητούσαν οι Λακεδαιμόνιοι από τους Αθηναίους να εξαγνίσουν²¹. Το «Κυλώνειον άγος», όπως το αποκαλεί ο Θουκυδίδης²², χρονικά τοποθετείται λίγο πριν από την εποχή του Πεισίστρατου, στο έτος 632 π.Χ.

Ο Κύλων νίκησε στην 35η Ολυμπιάδα, η οποία είχε διεξαχθεί το καλοκαίρι του έτους της απόπειράς του

εναντίον της Ακροπόλεως. Επιθυμώντας να «εξαργυρώσει» κατά κάποιο τρόπο τη φήμη που απέκτησε από τη νίκη του στην Ολυμπία, δεν δίστασε να ενεργήσει ως εχθρός της πόλης την οποία ο ίδιος δόξασε. Έτσι, οικειοποιούμενος τη φήμη που είχε αποκτήσει ως Ολυμπιονίκης, αποπειράθηκε να καταλύσει τη δημοκρατία. Το προσωπικό του πάθος για την εξουσία τον τύφλωσε δηλαδή σε τέτοιο βαθμό, ώστε, υποδαυλίζοντας την οργή των πολιτών, να θεωρηθεί τελικά ως υπονομευτής της ελευθερίας.

Η μη τήρηση της συμφωνίας από τους Αθηναίους κατά των πολιορκημένων οπαδών του Κύλωνα και η ομαδική σφαγή τους είναι μια υπόθεση που καταδικάστηκε και συγκίνησε, όπως κάθε υπόθεση στην οποία δεν τηρούνται οι όροι κράτησης των αιχμαλώτων πολέμου. Όμως, πέραν αυτού, όλη αυτή η σφαγή, το μίσμα που κυνήγησε επί μακρόν την πόλη των Αθηνών, η ντροπή, το άγος που προκλήθηκε, όλα εκείνα που αφορούν το ιστορικά απεχθές «Κυλώνειον άγος», δεν ήταν παρά το προϊόν μιας προσωπικής στάσης αμετροέπειας και εγωτισμού. Μια ολόκληρη τραγική πράξη συνεπώς προέκυψε ως αποτέλεσμα του ανεξέλεγκτου πόθου του Ολυμπιονίκη για εξουσία και επιβολή.

Το κίνημα του Κύλωνα να γίνει τύραννος εν τέλει απέτυχε, χωρίς να επιτευχθούν οι προσωπικές του φιλοδοξίες, ενώ ο ίδιος μισήθηκε ιδιαίτερα από τους Αθηναίους. Η συμπεριφορά του προκάλεσε έντονες διαμαρτυρίες όχι μόνο εντός, αλλά και εκτός των ορίων των Αθηνών, όπως αυτή του Παισανία²³. Ο τελευταίος διαμαρτυρήθηκε για την απόφαση να επιτραπεί η τοποθέτηση χάλκινου ανδριάντα του Κύλωνα στην Ολυμπία, παρότι επιχείρησε να αναλάβει την τυραννία. Ωστόσο, υπήρξαν και περιπτώσεις που προσομοιάζουν με αυτήν του επίδοξου τυράννου Κύλωνα. Δρώντας ανάλογα με αυτόν και ο Χαίρων της αχαικής Πελλήνης, που είχε ανακηρυχθεί τέσσερις φορές Ολυμπιονίκης και δύο Ισθμιονίκης, μισήθηκε τελικά από τους συμπολίτες του, όταν δέχτηκε το «έπονειδιστο δώρο» του Μεγάλου Αλεξάνδρου να κυβερνήσει με μακεδονική υποστήριξη ως τύραννος την πατρίδα του²⁴. Ο Χαίρων, που έγινε τύραννος περί τα 330 π.Χ. αφήνοντας την αίσθηση σκληρού και άδικου ηγεμόνα καταλύοντας το συνταγματικό πολίτευμα της Πελλήνης, αντέστρεψε τόσο πολύ την πρότερη καλή φήμη του Ολυμπιονίκη, ώστε ούτε απλώς το όνομά του δεν ήθελαν να αναφέρουν οι συντοπίτες του. Ανάλογη ενέργεια ήταν και αυτή του Τιμασίθεου από τους Δελφούς, νικητή στο παγκράτιο, ο οποίος στην τελευταία του προσπάθεια να καταλάβει μαζί με τον Ισαγόρα την Ακρόπολη των Αθηνών με σκοπό να γίνει ο Ισαγόρας τύραννος της πόλης,

συνελήφθη μαζί με άλλους και καταδικάστηκε από τους Αθηναίους σε θάνατο για το έγκλημά του²⁵. Έτσι, παρόμοια με τον Κύλωνα και ο Τιμασίθεος, προβαίνοντας σε μια ακραία πράξη, προκάλεσε το μοιραίο του τέλος.

Το διάθημα του Κύλωνα έμεινε στην ιστορία για την τραγική του κατάληξη, αφενός υπενθυμίζοντας την αδυναμία της ανθρώπινης φύσης να απαλλαγεί από το επίμονο κυνήγι των φιλοδοξιών, και αφετέρου συνιστώντας την παρέμβαση της θείας Δίκης σε ακραίες φιλοδοξίες, που, ξεπερνώντας τα όρια, λειτουργούν τελικά και ως πρόκληση κατά της ίδιας της μοίρας. Η παραβίαση των κοινωνικών συμβάσεων με αφορμή την αθλητική επιτυχία, εξάλλου, αναδεικνύει επίσης και ένα ζήτημα κοινωνικής ευαισθησίας, εγείροντας θέματα ηθικής τάξης, και τιμωρείται με απόρριψη, καταδίκη, κοινωνικό αποκλεισμό ή ακόμη και με θάνατο.

Οι παράλογες προσωπικές πολιτικές επιδιώξεις των Ολυμπιονικών αθλητών, ως συνέπεια: α) της δυσκολίας του ανθρώπου να αντιπαλέψει την αμετροέπειά του, και β) της ανάγκης του για –με οποιονδήποτε τρόπο, ακόμη και με μη ηθικό– κυριαρχία και αναγνώριση, οδηγούν νομοτελειακά στην πολιτική εκμετάλλευση των αγώνων. Η ωφελιμιστική χρησιμοποίηση της αγωνιστικής νίκης, ως παράγωγο της δυσχέρειας της ανθρώπινης φύσης να ξεφύγει από την αρνητική πλευρά του εαυτού της, είναι ένα φαινόμενο που λειτουργεί χωρίς κοινωνικές διακρίσεις, ωστόσο επηρεάζει άμεσα την κοινωνική συνοχή, καθόσον προθοκάρει τη λειτουργία της συλλογικής συνείδησης. Με αυτό τον τρόπο ανατρέπεται η καθολικότητα της ηθικής, ενώ επικρατεί η θεωρία της ατομικής ευδαιμονίας, που δρώντας όπως το σκουλήκι στο μήλο διαρρηγνύει αργά και ύπουλα τον κοινωνικό ιστό.

Είναι θεμιτό, κάθε επιτυχία, όπως και κάθε ολυμπιακή νίκη, να συνοδεύεται από μέγιστη χαρά και προσωπική περηφάνια. Από το σημείο, όμως, αυτό μέχρι του να θεωρείται ως αφετηρία για την επίτευξη παράδοξων πολιτικών στόχων υπάρχει μια απόσταση. Ένας αθλητής, και Ολυμπιονίκης ακόμη, δεν σημαίνει ότι μπορεί να χριστεί αυτονόητα πρωθυπουργός ή Πρόεδρος της Δημοκρατίας της χώρας. Η κατοχή της ολυμπιακής νίκης δηλαδή φανερώσει την ιδιαίτερη επιδεξιότητα του αθλητή και την επιβεβαίωση της αξίας του στον τομέα αυτό, αλλά η κατοχή της από μόνη της δεν επαρκεί για την ανάληψη εκ μέρους του Ολυμπιονίκη της κορυφαίας πολιτικής εξουσίας. Ωστόσο, στις μέρες μας, δεν είναι ασυνήθιστο να επιδιώκεται από τον αθλητή η –με οποιονδήποτε τίμημα αποκτηθείσα– ολυμπιακή επιτυχία, προκειμένου αυτή να αξιοποιηθεί ως εφελτήριο για μια θεαματική, εμπορική

ή πολιτική καριέρα. Σύμμαχος και συν-διαμορφωτής αυτής της αντίληψης του αθλητή-Ολυμπιονίκη είναι συνήθως τα ίδια τα πολιτικά κόμματα, που, ως άλλοι χορηγοί και σπόνσορες, παρακολουθούν τις αθλητικές επιδόσεις με σκοπό να υφαρπάξουν σαν πολεμικό λάφυρο το νικητή, για να τον χρησιμοποιήσουν στον πολιτικό στίβο ως προπαγανδιστή των απόψεών τους ή ως κυνηγό ψήφων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του πολιτικού διαλόγου και των ηθικών αξιών, καθώς καλλιεργούνται στη νεολαία και στην κοινωνία πρότυπα επιτυχίας αντί για πρότυπα αξίας.

Δεν επικροτείται η άποψη του Ξενοφάνη και του Ευριπίδη πως οι αθλητές δεν προσφέρουν τίποτα στην πολιτεία με τη σωματική τους ρώμη και ότι μόνο οι άνθρωποι του πνεύματος συμβάλλουν στο κοινό καλό²⁶. Ούτε υποστηρίζεται πως ένας Ολυμπιονίκης δεν πρέπει να ασχολείται με την πολιτική, τουναντίον. Ο πολιτικός λόγος, όμως, για να έχει ουσία και περιεχόμενο, πρέπει να απορρέει αυθόρμητα από εκείνους που διαθέτουν αυθεντικό ενδιαφέρον, υποκινούμενοι από την επιθυμία να φέρουν τον άνθρωπο στο κέντρο του διαλόγου, και όχι από επισκέπτες της πολιτικής. Ο πολιτικός στίβος δεν είναι απλώς μια παράσταση αστεριών shows και προβολής – παρά το γεγονός ότι συχνά τα σύγχρονα κόμματα καταφεύγουν στην αναζήτηση τέτοιων στελεχών από το χώρο του θεάματος για τη στελέχωση του Κοινοβουλίου. Είναι άλλο, όμως, ένας αθλητής να αναζητήσει ο ίδιος την έκφρασή του μέσα σε έναν πολιτικό χώρο, και άλλο ο πολιτικός χώρος να πάει γυρεύοντας σε εκείνον με σκοπό να τον χρησιμοποιήσει ως κράχτη ψηφοφόρων. Σε αντίθετη περίπτωση καλλιεργείται μια επιφανειακή και διαστρεβλωμένη αντίληψη για την αξία της πολιτικής ηθικής και για την αυθεντικότητα των αρχών των πολιτικών σχηματισμών.

Το «ξεσήκωμα» του μυαλού του αθλητή μετά την κατάκτηση της ολυμπιακής νίκης πρόκειται αναμφίβολα για αρνητικό δεδομένο, καθώς δείχνει την ανεξέλεγκτη μερικές φορές υποταγή του ανθρώπου σε μισαλλοδοξίες. Προσφέρεται, όμως, και για κάποια ηθικά συμπεράσματα, καθώς υποδεικνύει ταυτοχρόνως και την ανάγκη να θέσει ο άνθρωπος υπό έλεγχο τον παραλογισμό του. Υποδηλώνει, θεθαίως, εμμέσως και τη δυναμική σημασία της ολυμπιακής νίκης: αν η επιτυχία και η φήμη της νίκης σ' αυτούς τους αγώνες είναι τόσο σημαντική ώστε κυριολεκτικά οι νικητές και ο περίγυρός τους «να χάνουν το μυαλό τους», πόσο μάλλον σημαντικός αναδεικνύεται ο (ίδιος ο θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων! Τέτοια φαινόμενα ωστόσο –ευτυχώς μεμονωμένα στην αρχαία περίοδο των Ολυμπίων, αλλά όχι τόσο περιορισμένα

στον σύγχρονο κόσμο– δεν εξυψώνουν, αλλά αμαυρώνουν το θεσμό. Οι ακρότητες και οι ανθρώπινες υπερβολές δεν είναι ταιριαστές με το ολυμπιακό πνεύμα, το οποίο διακρίνεται για το *αρμονικόν* και το *σύμμετρον*. Κάθε κραυγαλέα επιβράβευση και υπερβολική διεκδίκηση διαταράσσουν την αρμονία του Ολυμπισμού, θέτοντας σε κίνδυνο τη φιλοσοφική του υπόσταση. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες της αρχαιότητας, αλλά και οι σύγχρονοι, έχουν ένα στοιχείο ανθρώπινης υπέρβασης, ένα ξεπέραςμα της μικρότητας, της μετριότητας και του ευτελούς. Όσο πιο πολύ συνδέονται με συμφέροντα, ωφελιμισμό και διαπλοκή, τόσο περισσότερα ασφυκτιούν και αποσυνδέονται από τον πολιτισμικό τους ρόλο. Αντιθέτως, όσο πιο πολύ απελευθερώνονται από κομματικές, οικονομικές, εμπορικές και προσωπικές σκοπιμότητες, τόσο πιο κοντά έρχονται στο αυθεντικό νόημά τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. περισσότερα: L. H. Jeffery, *Archaic Greece. The City-States ca. 700-500 B.C.*, New York 1976· R. Sealey, *A History of the Greek City-States ca. 700-338 B.C.*, Berkeley, Los Angeles, London 1976.
2. Πλάτωνος *Νόμοι* Ζ' 604d· πρβλ. Αριστοτέλους *Πολιτικά* 1337a· πρβλ. R. D. Mandell, *Sport. A Cultural History*, Columbia University Press, New York 1984, σσ. 52-53.
3. Κ. Γογγάκη, *Οι αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τον αθλητισμό*, εκδ. Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, Αθήνα 2003, σσ. 297-309.
4. Ηροδότου *Ιστορία* 6.127· Αριστοτέλους *Πολιτικά* 1310b· Παισαίου 6.22.2.
5. Παισαίου 6.22.2-3.
6. *Ό.π.*, 6.22.4.
7. *Ό.π.*, 6.19.1-2· πρβλ. Ι. Δ. Ιακώβ, «Διανοούμενοι κατά του αθλητισμού», *Το ΘΗΜΑ της Κυριακής*, 31 Ιουλίου 1994, ένθετο «Νέες Εποχές», σ. 26.
8. Ηροδότου 6.36, 6.103.
9. Στην προκλητική συμμετοχή του τεθρίππου του Ιέρωνα και στην επίδειξη του πλούτου του αντέδρασε ο Θεμιστοκλής, αλλά η παρέμβασή του δεν είχε απήχηση (Πλούταρχου *Θεμιστοκλής* 25). Ο Ιέρων ανακηρύχθηκε Ολυμπιονίκης, και κατ' εντολήν του ο Πίνδαρος (*Ολυμπ.* 1.6, 182 κ.ε.) του έπλεξε το εγκώμιο, καθώς και άλλοι, όπως ο Βαχυλίδης (*Επίνικοι* III, IV, V) τον εκθειάζουν. Πρβλ. Κ. Σιμοπούλου, *Μύθος, Απάτη και Βαρβαρότητα οι Ολυμπιάδες*, εκδ. Στάχυ, Αθήνα 1998, σσ. 49-55.
10. Βλ. *Λυσίου Λόγοι*, τόμ. Α', εκδ. Πάπυρος, σ. 30. Για τη ληστρική επιδρομή του Διονύσιου στους ναούς και στα ιερά της Ολυμπίας, βλ. Αιλιανού *Ποικίλη Ιστορία* 1.20.
11. Πλούταρχου *Αλιβιάδης* 11-12.
12. Δίωνος Χρυσσοτόμου 39.2.2, 46.17.16, Αρριανού *Αλεξάνδρου Ανάβασις* 1.11.1.
13. Μία από τις νίκες μάλιστα του Φιλίππου συνέπεσε με την ημέρα γέννησης του γιου του (Πλούταρχου *Αλέξανδρος* 3).
14. Βλ. περισσότερα: K. Zel'jin, *Olympioniken und Tyrannen*, Berlin 1962.
15. Θουκυδίδου *Ιστορία* 1.126.
16. *Ό.π.*, 5.71.
17. Παισαίου 1.28.1.
18. Θουκυδίδου *Ιστορία* 1.126.
19. Για τους πρυτάνεις των ναυκράρων ή ναυκραρίων (ναυκραρία = οι δήμοι πριν από τον Κλεισθένη), οι οποίοι τότε κυβερνούσαν την Αθήνα, βλ. Ηροδότου 5.71.
20. Θουκυδίδου *Ιστορία* 1.126.

21. Ο.π., 1.127.
22. Ο.π., 1.126.
23. Παισαίνου 1.28.1.
24. Ο.π., 7.27.7.
25. Ο.π., 6.8.6.
26. Ξενοφάνους Απόσπ. 2D-2W: Ευριπίδου *Αυτόλυκος* (Απόσπ. 282 Nauck), παράδοση Αθήναιου, *Δειπνοσοφισταί* 10.413c-f· πρβλ. C.M. Bowra, «Xenophanes and the Olympic Games», *American Journal of Philology*, 59 (1938), σσ. 257-279.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bengtson, H., *Die Olympischen Spiele in der Antike*, Zürich 1972.
- Bengtson, A., *Agonistik und Politik im alten Griechenland*, München 1974.
- Espy, R., *The Politics of the Olympic Games*, Berkeley, Los Angeles 1979.
- Gieseler, K.H., *Sport als Mittel der Politik*, Mainz 1966.
- Goehler, J., «Olympioniken als Krieger und Politiker zur sozialen Stellung der Olympia Sieger im Aitertum», *Die Leibeserziehung*, 19 (1970), σσ. 190-195.

Hardy, St., «Politicians, Promoters and the rise of Sport: The case of ancient Greece and Rome», *Canadian Journal for History of Sport and Physical Education*, 8 (1977), σσ. 1-15.

Hoberman, J. M., *Sport and Political Ideology*, London 1984.

Hönle, A., *Olympia in der Politik der griechischen Staatenwelt*, Tübingen 1968.

Kanin, D. B., *A Political History of the Olympic Games*, Boulder 1981.

Mandell, B. D., *Sport. A Cultural History*, Columbia University Press, New York 1984.

Müller, St., *Das Volk der Athleten. Untersuchungen zur Ideologie und Kritik des Sports in der griechischen Antike*, München 1995.

Wange, W., *Der Sport im Griff der Politik. Von den Olympischen Spielen bis heute*, Köln 1988.

Zel'Jin, K., *Olympioniken und Tyrannen*, Berlin 1962.

Γογγάκη, Κ., *Οι αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τον αθλητισμό*, εκδ. Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, Αθήνα 2003.

* Η Κωνσταντίνα Γογγάκη είναι Επίκουρη καθηγήτρια Φιλοσοφίας του Αθλητισμού στο ΤΕΦΑΑ του Πανεπιστημίου Αθηνών.